

Přednáška č. 3:
**Institucionální základ
politiky - moderní stát
a formy vlády**
8.10. 2009

Typy legitimacy panství u Webera

- Tradiční panství - panství je ospravedlňováno poukazem na zvyk, tradici.
- Charismatické panství - je založeno na oddanosti a poslušnosti vůči jednotlivci s neobyčejnými vlastnostmi.
- Legální panství - je založeno na poslušnosti vůči předem ustanoveným pravidlům.

Srovnání podmínek pro výkon moci

Tradiční společnost	Moderní společnost
<ul style="list-style-type: none">• omezené zdroje trad. moci ■ není možná systematická kontrola celého území;• minimální bezprostřední vliv;• nejasné hranice	<ul style="list-style-type: none">• Mocenský rámec je vytvářen moderním národním státem, kt. je schopen kontrolovat každodenní život svých občanů.• jasné hranice

Stát

Stát = souhrn rozmanitých institucí, skrze které se vládne.

Počátky či formování moderního státu ztotožňujeme se systémem centralizovaného vládnutí, k němuž v Evropě došlo během 17. století (formálně byla tato koncepce vyjádřena Vestfálskou mírovou smlouvou).

Definice moderního státu

Soubor či svaz politických institucí, který nad **obyvatelstvem určitého území** má **monopol** na **legitimní užití fyzického násilí (fyzické moci)**

- Svrchovanost (suverenita) *de iure* i *de facto*
- Vnitřní a vnější svrchovanost
- Konec 20./počátek 21. stol. – **oslabování suverenity**
 - mezinárodní konvence
 - mezinárodní organizace
 - globalizace

Znaky státu (1)

1. Stát je **suverénní (svrchovaný)**. Tzn. vykonává absolutní a neomezenou moc nad všemi jednotlivci a skupinami ve společnosti. Nad státem neexistuje žádná nadřazená autorita (*vs. částečné vzdávání se suverenity ve prospěch nadnárodních institucí, např. EU*)
2. Státní instituce jsou **veřejné**. Veřejné orgány odpovídají za přijímání a prosazování kolektivních rozhodnutí, zatímco soukromé instituce (rodiny, firmy, atd.) uspokojují soukromé zájmy jednotlivců.

Znaky státu (2)

3. Stát disponuje **legitimní mocí**. Tzn. jeho rozhodnutí se obvykle přijímají jako **závazná pro všechny** členy společnosti (jsou přijímány v tzv. veřejném zájmu = zájmu všech členů společnosti).
4. Stát je **nástrojem vlády**. **Autorita** státu je podporována **donucováním**. Stát musí být schopen zajistit dodržování svých zákonů a trestání těch, kdo je porušují. **Monopol legitimního užívání násilí** (donucení) je základním atributem státní suverenity.
5. Stát je charakterizován určitým **územím**. Tzn. všichni, kdo na tomto území žijí, podléhají státní autoritě.

Funkce státu

- Vnitřní: 1. funkce bezpečnostní (vnitřní pořádek)
2. funkce právní (vynutitelnost smluv a dohod)
3. funkce finanční a hospodářská
4. funkce sociální (redistribuce)
5. funkce kulturní

*představa tzv.
minimálního státu*

- Vnější: 1. zajištění vnější bezpečnosti
2. angažování se při naplňování světového
(či alespoň regionálního) geopolitického míru

Dělba moci

Klasické dělení (Charles-Louis de Montesquieu):

- zákonodárná moc (legislativa) = volené shromáždění
- výkonná moc (exekutiva) = vláda
- moc soudní (judikativa) = systém soudů

Vzájemné vyvažování výše uvedených „mocí“ je podle klasických liberálů pilířem fungování státu a má primární význam pro zachování politické svobody.

Součástí státní moci jsou také:

byrokratický aparát, armáda, policie, místní a regionální instituce ad.

Zákonodárná moc

Zákonodárnou mocí disponují na omezenou dobu volená shromáždění.

Hlavní funkce:

- **reprezentace;**
- **tvorba legislativy;**
- **kontrola exekutivy.**

Ve výjimečných případech je zákonodárná moc dána přímo lidem (referenda) nebo do ní může zasahovat i jiná moc (exekutiva např. prostřednictvím prezidentského veta).

Vedlejšími funkcemi jsou **příprava a rekrutace** politických talentů a **legitimace systému.**

Výkonná moc

Exekutiva je odpovědná za implementaci rozhodnutí politického systému.

Rozlišujeme její:

- **politickou** část – je tvořena politiky a tudíž personálně propojená s volebním kláním a volebními cykly
- **správní (byrokratickou)** část – vykonávají nepolitičtí úředníci na základě kompetence (vzdělání)

Důležitými funkcemi exekutivy jsou (1) tvorba politik (policy), (2) řízení a kontrola politického procesu, (3) iniciace legislativního procesu, (4) mobilizace podpory režimu, (5) byrokratické řízení, ale také (6) ceremoniální funkce.

Hlavní rozdíly mezi státem a vládou

- Stát je *širší* než vláda. Stát = všechny instituce veřejné sféry, vláda je *část* státu.
- Stát je *stálá* entita. Vláda je *dočasná*.
- Vláda je *nástroj*, jehož prostřednictvím se uplatňuje autorita státu.
- Stát je *neosobní* autoritou.
- Stát reprezentuje *trvalé* zájmy, *společné* dobro, naopak vláda reprezentuje *dočasné* priority vycházející z konkrétní politické platformy (politického přesvědčení)

Na otázku kdo tvoří stát viz

Keller, J. „*Úvod do sociologie*“,
kapitola: Dvojakost moci – příklad státu,
str. 139-144 (ve 4. vydání)

Není stát jen pouhá fikce?

Moc soudní

Základním rysem soudnictví v liberálně demokratických systémech je to, že soudci jsou **nezávislí na ostatních větvích moci a vykonávají svou funkci nepolitickým způsobem.**

Jejím základním úkolem je rozhodování sporů. Funkcí soudců je autoritativně rozhodovat, co říkají právní normy.

Váha soudního systému se stát od státu **liší**. Důležitou funkci plní soudnictví ve státech s psanou ústavou, kde se pravomoc vztahuje i na ústavu a soudcům umožňuje rozhodovat spory mezi hlavními státními orgány či spory mezi státem a jednotlivci.

Formy systému vládnutí

- a) Z hlediska způsobu získání vlády, vč. složení nejvyšších státních orgánů a vzájemných vztahů mezi nimi
- b) z hlediska členění státu = územního rozdělení státu
- c) z hlediska uplatňovaného státního režimu = uspořádání polit. institucí (dělbá moci) a metod používaných k regulaci společnosti

(a) Podle způsobu získání moci rozlišujeme:

- monarchie – princip dědičnosti (viz tradiční panství u Webera)
- republiku – státní moc volena na základě formálních, ústavních pravidel (viz právně-rationální či legální panství)
- diktatury (či autoritářské režimy)- jedná se o specifický případ soustředění moci v rukou konkrétního jednotlivce, skupiny osob (viz charismatické panství)

(b) Podle územního rozložení kompetencí rozlišujeme:

- a) státy jednotné neboli unitární - založené na existenci centrální vlády, kt. je svými kompetencemi postavena nejvýše
- b) státy federalizované - moc je rozdělena mezi centrem a jednotlivými konstitutivními složkami federalizovaného celku

c) Podle státního režimu rozlišujeme:

demokracie

totalitní režim